

GÜN BENDERLİ • Su Başında Durmuşuz

Belge Yayınları, 2003 (1 baskı)

İletişim Yayınları 3120 • Anı Dizisi 91
ISBN-13: 978-975-05-3261-0
© 2022 İletişim Yayıncılık A.Ş. / 1. BASIM
1. Baskı 2022, İstanbul

EDİTÖR Emre Bayın

DİZİ KAPAK TASARIMI Utku Lomlu

KAPAK Suat Aysu

KAPAK FOTOĞRAFI Gün Benderli Arşivi

UYGULAMA Hüsni Abbas

DÜZELTİ Remzi Abbas

BASKI Sena Ofset · SERTİFİKA NO. 45030

Litros Yolu, 2. Matbaacılar Sitesi, B Blok, 6. Kat, No: 4NB 7-9-11
Topkapı, 34010, İstanbul, Tel: 212.613 38 46

CILT Güven Mücellit · SERTİFİKA NO. 45003

Mahmutbey Mahallesi, Devekaldırımı Caddesi, Gelincik Sokak,
Güven İş Merkezi, No: 6, Bağcılar, İstanbul, Tel: 212.445 00 04

İletişim Yayınları · SERTİFİKA NO. 40387

Cumhuriyet Caddesi, No. 36, Daire 3, Seyhan Apartmanı,

Harbiye Mahallesi, Elmadağ, Şişli 34367 İstanbul

Tel: 212.516 22 60-61-62 • Faks: 212.516 12 58

e-mail: iletisim@iletisim.com.tr • web: www.iletisim.com.tr

GÜN BENDERLİ

Su Başında Durmuşuz

GÜN BENDERLİ 1930 yılında İstanbul'da doğdu. 1940'lı yılların sonunda sol hareketlere, Nâzım Hikmet'in hapisten kurtarılması için yapılan gösteri ve faaliyetlere aktif olarak katıldığı için özgürlüklerin kısıtlı olduğu Türkiye'den ayrılmak zorunda kaldı. Paris'te Sorbonne Üniversitesi'nde, İstanbul'da başladığı hukuk öğrenimine devam ederken Nâzım Hikmet'in önerisi üzerine Budapeşte Radyosu'nun yeni başlayan Türkçe yayınlarında çalışmak için 1950'li yılların başlarında Macaristan'a geldi. O zamandan beri araya giren kısa kesintilerin dışında Macaristan'da yaşıyor. Radyoda Türkçe yayınlara son verilmesinden sonra Macar yazın hayatının önemli isimlerini Türk okurlara tanıtmak üzere edebi çevirilere başladı. İlk çevirdiği eser olan Madách Imre'nin *İnsanın Trajedisi*'nden sonra, Esterházy Péter, Nádas Péter, Krasznahorkai László, Kertész Imre, Grecsó Krisztián, Rubin Szilárd, Spiró György, Dragomán György ve Tóth Krisztina'nın Türkiye'de tanınmasına, sevilmesine katkıda bulundu. Anılarını kaleme aldığı *Su Başında Durmuşuz* adlı kitabı Belge Yayınları tarafından 2003'te (İletişim Yayınları, 2022), *Sofralar ve Anılar* isimli kitabı Sözcükler Yayınları tarafından 2013'te, *Giderayak - Anılarımdaki Nâzım Hikmet* ise 2020'de İletişim Yayınları tarafından yayımlandı. Ayrıca ilk kapsamlı Macarca-Türkçe ve Türkçe-Macarca sözlükleri hazırlayan dört kişilik ekipte yer aldı.

Su başında durmuşuz
çınar, ben, kedi, güneş bir de ömrümüz
– NÂZİM HİKMET

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ 11

BİRİNCİ BÖLÜM

FIRTINALI VE GÜNEŞLİ GÜNLER 15

- Gel artık! Yakında doğacak olan Gün'üme! 15 • Anne cici, men cici, baba kukuş 18 • Atma Recep korkuyorum 21 • Rıza Tahsin Bey Apartmanı 24 • Gün Hanım 26 • Amma şapşalmışsın nene! 28 • Bostancı'da dayak ve Almanca 30 • Eli sopalı dedem 32 • Mavi gözlü dedem 34 • Anneannem 36 • Nenem 38 • Yuva ve ilkokul 40 • Soyadı kanunu 42 • Yasam, büyüklerimi saymak... 45 • İstanbul boşaltılıyor 47 • Notre Dame de Sion 50 • Göztepe'de bir yaz ve sonrası 51

İKİNCİ BÖLÜM

METAMORFOZ 55

- Dayımların evi 55 • Babamın avukatlığı 57 • Başlamadan geçen heves 60 • Yaralı hayalet 62 • Komünist nasıl bir insan ki? 63 • Necil'le ilk buluşmam 65 • Yeni ufuklar 67 • Yeni çevrem 70 • Kafasının içi sarıklı babam 71 • Evleniyoruz 72

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

GELGİTLİ YILLAR 75

- Fransa'da ilk şaşkınlık 75 • Fransız Komünist Partisi'ne üye oluyorum 77 • Hastalanmak korkusu 79 • Parasız kalmak

korkusu 82 • Meğer daha çok güleceğim varmış 83 • Paris ve Fransa macerasının sonu 86 • Kesin gidişe kadar geçen yıllar 88 • İleri Jön Türkler Birliği 90 • Fahri Petek 91 • Müntekim Ağabey 93 • Mihri Belli 95 • Parti'ye alınıyoruz 96 • Çiçek Palas ve... 99 • Ve sonrası 102 • İstanbul'da son günler 105

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

TÜRKİYE'DEN KESİN GİDİŞ 109

Paris, sevgilim 109 • Hotel İdeal 110 • Barış Yolu 112 • Berlin'de Dünya Gençlik Festivali 114 • Bizim Berlin yolumuz 117 • Festivalin ikinci açılışı 119 • Nâzım Abi 120 • Festival günleri 123 • İsviçre'den Varşova'ya mektup 126 • Bizi şaşkına çeviren haber 128 • Viyana 130 • Nâzım Abi ile Viyana'da bir akşam 132 • Marius 134 • İsviçre'ye yol göründü 137 • Diğer dostlardan bazıları 140 • Cenevre'de Madam Fumagalli'nin pansiyonunda 143 • Sofra muhabbetleri 145 • Tanıdığım ilk Troçkist: Bert 147 • Lukas ve Jean Benoit 149 • Artan huzursuzluk 151 • Kırmızı pasaportum 152 • Frankfurt yoluyla Berlin 154 • Berlin'de Nâzım Abi ile 157 • Alman halk polisi ile ilk karşılaşma 160 • Besili kazlar 162 • Bir dönem kapanyo 164

BEŞİNCİ BÖLÜM

BUDAPEŞTE'DE İLK AYLAR 167

Budapeşte yazgım 167 • Keleti (Doğu) Garı 170 • Muzeum Caddesi'ndeki pansiyon 172 • Öğrenci yurdu 175 • Tanyamadığım sokaklar 176 • Macarca ve Palas Otel'i'nin garsonu 178 • Gellert Hamamı 181 • İlk ve kalıcı dostlardan biri, Frida 183 • İşyerindeki kimi arkadaşlar 185 • Zekeriya Bey ve Budapeşte Radyosu 188 • İsyân ediyorum 190 • Gene Muzeum Caddesi'ndeki pansiyon 192 • Sofrada olmayanlar üzerine birkaç anı 194 • Bianka ile tanışıyoruz 198 • Bay yoldaş, bayan yoldaş 200 • Marat geliyor 203 • İlk gazetecilik öğretmenim Zekeriya Bey 205 • İlk evimiz 207

ALTINCI BÖLÜM

HIZLANAN YAŞAM 211

Prag'a gidiyorum 211 • Lehistan mektubu 213 • Erem Esen (Melike) 215 • Bükreş Festivali 217 • Kemal Dayan'ın acı sonu 218 • Heimatlos pasaport 220 • Bianka ve Franco üstüne birkaç söz 222 • Bazı kuşukular 224 • Lenin Enstitüsü'nde ilk yıl 226 •

Nâzım Hikmet'in piyesi Budapeşte'de 227 • Yılmaz geliyor 229 • Hoş geldin Attila! 231 • Pekin'e hiç beklenmedik bir yolculuk 232 • Sovyetler Birliği'nde sağlık teşkilatı 234 • Bir köy hastanesi 236 • Hasır şapkaklı komsomol kızlar 237 • Krasnoyarsk'a gidiyoruz 238 • Gobi Çölü'nde güneşin batışı 240 • Pekin'de 242 • Çin yemekleri 244 • Sararmış duvarların dili olsaydı 246 • Nerede kaldı benim Sibiryalı Ruslarım 248 • Beyaz ekmeğe ve ponponlu perdeler 250 • Nâzım Hikmet'le Budapeşte'de son buluşma 252 • Nâzım'ın şairler üstüne söyledikleri 254 • Yazarlar üstüne söyledikleri 255 • Mavi gözlü başkumandan 256 • Tarihin şerefli sayfaları 258 • Nâzım Hikmet'in vasiyeti 259 • İhbar ediliyorum 260 • Sen Gün'e güvenir misin? 262 • Bomba gibi patlayan 20. Kongre 263 • Peşpeşe gelen aklanmalar 265

YEDİNCİ BÖLÜM

23 EKİM 1956 VE SONRASI 267

Bir köy düğünü 267 • Reform kanadı ve Stalinci kanat 269 • 23 Ekim'i 24'e bağlayan gece 270 • Yılmaz hâlâ yok 272 • Yılmaz'ın 23 Ekim'i 273 • Aranızda AVO'lu var mı? 276 • Gördüğümüz ilk Sovyet tankı 279 • Can'ı almaya gidiyorum 280 • Ev içinde örgütlenmeler 283 • Yunan partizanları 284 • Lenin Enstitüsü'nde bir öğleden sonra 285 • İş çıkırından çıkıyor 287 • Nerede benim kırmızı pasaportum? 289 • Bratislava yolunda 291 • Altın şehir Prag'ın bakır yüzü 293 • Gene hırsız-polis oynuyoruz 295 • Bir başka Nâzım Hikmet 296 • Bir Parti emri daha 298 • Nâzım Hikmet'in Parti disiplini anlayışı 300 • Nâzım'ı öldü bilin! 301 • Sınırları açık Macaristan 303 • Prag'da yalnızlık 305 • Yeniden evimizdeyiz 307 • Evimizi yıkılmaktan kurtaran resim 308 • Kahramanlar Meydanı'nda 1 Mayıs 1957 311

SEKİZİNCİ BÖLÜM

HEYECANLI, GÜZEL YILLAR 315

Burası Budapeşte Radyosu 315 • Marat beni el üstünde tutmaya başladı 317 • Bir evlilik ve sonrası 318 • Abuzer'e ne oldu? 319 • Bir evlilik daha 322 • İki de boşanma 323 • Leylek leylek leylekçik 325 • Annemle babamla buluşma çabalarım 327 • Filmlerdeki gibi 328 • Burada böcek var mı? 330 • Bizim Radyo ve biz 332 • Bir telefon, bayrak ve gönder 333 • Önce ben gidiyorum Almanya'ya 335 • Balım benim, tatlım benim 337 • Leipzig Konferansı (2-6 Nisan 1962) 339 • Sabiha Hanım'ın saflıkları 341 •

Ama anlayanlar da var 342 • Toplantının mahiyeti 344 • Marat'ın raporu 345 • Vartan'ın soruları, Dış Büro'nun üyeleri 347 • Gülhane Parkı'ndaki ceviz ağacı 349 • Ok yaydan çıkınca 350 • Gizemli iki harf: CK 351

DOKUZUNCU BÖLÜM

LEİPZİG'DE ALTI YIL, BİR ÖMÜR! 353

İki karabasan 353 • Başka iyi amca yok mu? 354 • Togay gitti İmre geldi 355 • Orman içinde diz boyu su 357 • Gene Alman halk polisi 358 • Ya Türk pasaportuyla sınır geçmek? 360 • Warum, darum 361 • Eve taşındık 362 • Bir soru ve sonrası 364 • Guten morgen Herr Fischer 366 • Okulda rezalet 367 • Yorum nasıl yazılır 369 • Koy noktayı kızım 371 • Hızla geçen zor bir yıl 372 • Dış Büro'nun iç bürosu 374 • Tartışma konuları üstüne kısa birkaç söz 377 • Dananın kuyruğu nasıl kopar? 379 • Çiğ gibi büyüyen olaylar 380 • Akan sular duruyor 382 • Cezayir'den mektup, Cezayir'e mektup 384 • Gene Franco yetişiyor imdadıma 386 • Franco'yu son görüşüm 388 • Kendini attırma Parti'den 390 • Veli'nin başına gelenler 392 • Parti'de bitkisel yaşam yılları 393 • İki partizan: Memet'le Can 396 • Prag Baharı 397 • Ya gönderin ya hapsedin 399 • Noktayı koysam mı? 401 • Emekliler mi, emektarlar mı? 402 • Moskova'da kara kışta bir hafta 404 • Nâzım'ın mezarı 405

SON SÖZ 407

ÖNSÖZ

Bostancı'dan Büyükkada'ya giden vapurun alt salonunda kardeşimle yan yana oturuyoruz. Vapur تنها. Sahi neden bu kadar تنها bu vapur? Mevsim daha başlamamış ya da bitmiş olmalı. Giysilerimizden de belli zaten. Nereden mi hatırlıyorum giysilerimizi? Hatırlamıyorum pek ama kardeşimin kaykılarak oturduğu kanepede ileri uzattığı ayaklarındaki koyu renk ayakkabılar, serin günlerde giyilen kapalı pabuçlar. Onu da hatırlamıyordum eğer o sırada vapur salonunun kapısından elinde zorla taşıdığı, pırıl pırıl, tertemiz boyacı sandığıyla küçük bir çocuk içeri girmemiş olsaydı. “Boyayalım abla, boyayalım.” Kaç yaşında var bu küçük oğlan? Sekiz mi on mu? Türkiye'nin, özellikle de Anadolu'nun çocukları biraz kavruk olur gerçi ama bu oğlan on yaşından büyük değil. Çocuk yanımıza kadar geldi. “Boyayalım abla.” Kardeşim gülerek bir çocuğa bir de boyaya hiç gereksinimi olmayan ayakkabılarına bakıyor. “Haydi boya bakalım!” Biraz daha kaykılarak uzun bacağını kıvrıp ayağını sandığın üzerindeki ayakkabı yerine dayıyor. Ben hiç ses çıkarmadan çocuğun büyük bir maharetle çalışan küçük ellerini seyrediyorum. Boya işi bitiyor. Kardeşim, boya ücretini fazlasıyla veriyor ve sevinçle uzaklaşan çocuğun arkasından bakıyor bir süre, sonra başını bana çevirip gözleri gülerek, “İşte bugü-

nünü kurtardık çocuğun,” diyor. Yüzünde yaptığı iyiliğin verdiği rahatlık var.

Ben de boyatabilirdim ayakkabılarımı, aslında boyaya gereksinimi de vardı. Yapamadım, yapamazdım. Ayağımı o küçücük ellerin çalıştığı sandığın üzerine dayayıp seyredemezdim onu. İçimde bir acı, içimde kardeşim gibi davranamamanın verdiği tuhaf bir eziklik, burukluk var. Yalnız kardeşim gibi mi, kızım gibi de. O da Türkiye’ye ilk defa geldiğinde sokakta rastladığı bütün boyacı çocuklara ayakkabılarımı boyatmak istemişti. Her “Boyayalım abla,” diyen çocuğun önünde duruyor, ayağını hemen sandığa dayıyordu. O kadar ki sonunda kocası, elinde boyacı sandığı ile bir çocuk gördüğünde Gül’ü kolundan tutup başka tarafa çekmeye başlamıştı.

“Ben,” diyorum, “hepsinin, bütün çocukların her gününü kurtarmak istedim.”

Hafifçe gülüyor kardeşim. Ne demek istediğimi anladı.

“Pişman mısın?”

Sorusunda, evet demem olasılığının tedirginliğini sezinliyorum.

“Hayır, pişman değilim. Ama herhalde bugünkü aklım ve deneyimim olsaydı bazı şeyleri başka türlü yapardım.”

Bütün çocukların her gününü kurtarma hevesi, giderek amaç dönüşen bu istek, beni tam kırk yıl vatanımdan ayrı bıraktı. Bu kırk yıl sözcüğünü, dile pelesenk olmuş “kırk yıl” deyişi olarak kullanmıyorum. Tamı tamına kırk yıl. 1951 Ocakı’ndan 1991 Kasımı’na kadar süren koskocaman bir kırk yıl. İşte şimdi bu kırk yılın öyküsünü, anımsadığım kadarıyla, kâğıda dökmeye çalışacağım.

Büyük düşünürlerin güzel sözleri, özdeyişleri vardır. Başkalarını bilmem ama ben, çeşitli vesilelerle değinilen bu özdeyişlerin hemen hepsini kafama ve duygularıma çok uygun, çok yerinde, çok güzel buluyor, benimsiyorum. Oysa bunların çok kez taban tabana zıt görüşler, fikirler, duygular ifade ettiğini geçenlerde birden çarpıcı bir şekilde fark ettim. Yaşam ve anılarla ilgili olarak büyük düşünürlerden biri, yanılmıyorsam Sokrates, “Yazıya dökülmeyen anılar yaşanmamış anılar gibi-

dir, kaybolur gider,” gibisine bir söz söylemiş. Çok beğendim, çok doğru ve yerinde buldum. Ama iki gün sonra başka ünlü bir düşünürün, Goethe’nin, “İnsanın anıları yalnızca kendisindedir, kendisine ait olmalı ve öyle kalmalıdır,” dediğini bir TV programında başka bir vesile ile dinledim. Bunu da çok yerinde buldum, çok beğendim. Beni asıl düşündüren, birbirinin tam tersi olan bu iki özdeyişin ikisini de benimsemem oldu. Bunu fark edince bu kırk yıldan söz etmeye değer mi acaba diye tereddüde düştüm bir ara. Sonra bir kere daha anladım ki, insan açık bir kitap gibi okunabilen ve anlaşılabilen tekdüze, sığ bir yaratık değil, çelişkilerle dolu çok yönlü bir yaratık. Açmazımı çözebilmek için aklımca şöyle bir çıkar yol buldum: Hayatımın kesinlikle çok özel diyebileceğim yalnızca bana ait olan yanı, anılarımda kalır, benimle birlikte yok olur gider. Başkalarını da ilgilendirebileceğini düşündüğüm yanı ise yaşanmış olmak, yok olmamak için kâğıda dökülmelidir.

Elbette bu kırk yılın bir öncesi de var. Yüreğime ve kafama yerleşen tüm çocukları kurtarma sevdasının kökleri, kişiliğimin oluştuğu bu önceki yıllara dayandığı için, bunları da bu bakımdan önemli bulduğum anılarla anlatmaya çalışacağım.